

KRÖNIKA

En etta med gasspis i Solna är rätt miljö för att lyssna på 60 år gammal jazz. Per-Olof Bolander gjorde det.

Billie år 2000

Somliga fascinerar av artister i kris, och då inte det element av kris som kreativiteten förutsätter. Nej, det är förnedring, missbruk och psykiska sammanbrott som lockar konnässörerna. Det är så äkta, så sant, så naket självutlämnande, säger de. Artister som trots ett stormigt privatliv håller masken och ger erfarenheterna ett mer allmängiltigt uttryck – Frank Sinatra är ett exempel – är inte tillräckligt intressanta. Judy Garlands sista konserter däremot eller fotografier på en härjad Marilyn Monroe, sådant attraherar ofelbart gamarna.

Naturligtvis har Billie Holiday en given plats i denna undergångsskuld. Hennes sena inspelningar bär plågsam vittnesbörd om en mänsklig tragedi. I reaktion mot gamarna har jag därför länge undvikit annat Holidaymaterial än 1930-talsinspelningarna med Teddy Wilson. Där möter en vitalitet och en glädje som inte låter ana något av den själsliga nöd som med tiden skulle äta sig in i hennes röst. Lika så har jag avfärdat "STRANGE FRUIT, Holidays ballad om negerlynchningar, som ett mediekort försök att "säg något väsentligt". Resultatet är lika torftigt som Stings ekologiskt medvetna poplåtar. Faktiskt låter det ännu värre, efter som Holiday har en kreativ höjd att falla från. Också om kärlekssjungen ju Sting som gällde det en utrottningshotad skalbagge.

Beträffande STRANGE FRUIT ser jag inget skäl till omprövning. Men efter några kvällar i en lånad lägenhet nyligen får jag erkänna att även den i förtid åldrade och slitna Holiday går att lyssna på med behållning. Där hittade jag en budget-cd med Holiday-inspelningar från olika perioder, blandade huller om buller. Inga årtal eller musiker (eller ens låtskrivare) angavs. Man fick vara så god och lyssna förutsättningslöst. Och även om ett par spår var svårutgående var flera andra, där Holiday alldeles tydligt hade sina bästa år bakom sig, ypperliga. Inte då främst för den livserfarnehet som lyste igenom i rösten, utan för ett artisteri som på tvärs mot den erfarenheten gjorde sångerna till små mästerverk av livsgläde och romantiskt vemod. Med stor hjälp av låtmaterialet, ska sågas.

Märkligt, hur ett musikstycke kan bli ett med en tid och en plats. Just A FINE ROMANCE kommer utan påtaglig anledning att vara förknippad med några vintrikvällar i en etta med gasspis i Solna. Sången var allt annat än ny för mig, även om jag först var osäker på vilken film med Fred Astaire och Ginger Rogers den skrevs för. SWING TIME (1936), förstås. Musik: Jerome Kern, text: Dorothy Fields. En utsökt beskrivning av en kärleks som inte kommer loss och som lever upp till genrens krav på uppfinningsrikt rimsmideri:

You're calmer than the seals in the Arctic Ocean,
At least they clap their fins to express emotion.

I sista versen tonas det ekvilibristiska ned och det går rakt på sak:

A fine romance with no quarrels
With no insults and all morals
I've never mused the crease
In your blue serge pants
I never get the chance
This is a fine romance

En observation av ett allmängiltigt fenomen, tors man gissa, men långt från hjärta och smärta. "I've never mused the crease in your blue serge pants", Hollywoods 1930-tal andas i de orden. Men det handlar ju inte bara om att skrynkla till pressvecken på byxor i cheviot, där finns den ljudliga kontrasten mellan mjukt (mussed) och hårt (pants). Det är ömt och mycket kroppsligt. Och sexigare än något Madonna eller Prince någonsin gjort. Billie Holidays tolkning nådde ända till Solna år 2000.

20 januari 2000

PER-OLOF BOLANDER

Kan vi ärva skuld?

DEBATT

Bär vi kollektivt på skulden för Jackie Arklövs krigsförbrytelser? Nej, säger John Järvenpää. Då är vi inte heller skyldiga till vad frivilliga svenskar gjorde i Waffen-SS.

Ingen borde instämma i att man ska ärva sina föräldrars skuld eller förfäders oförrätter. Så är vårt samhälle uppbyggt, en skuld hos banken avskrivs då någon hädangår, den ärvs inte av barnen. Däremot kan och bör man lära sig av andras misstag, att ta ett ansvar för sina gärningar och sträva efter att vissa händelser, obehagliga illgärningar, inte upprepas. Här ligger såväl ett individuellt som ett kollektivt ansvar hos medborgarna och samhället. Resonemanget likställer inte skuld med ansvar. Däremot finns tydliga tecken på att, så görs inom det politiska och massmediala skiktet. Ett kollektivt skuldkomplex sveper inte bara över Sverige utan över alla västerländska samhällen.

UNDER SENARE ÅR har massmedia samt en rad utkomna böcker ägnat omfattande uppmärksamhet åt den förda steriliseringspolitiken, handeln med naziguld och så vidare. Kulturdepartementet (ds 1996:74) anför att svenskarna inte gjort upp med sitt förfädda, till exempel den tyskvänliga politiken under kriget. (Politiken var snarare en följd av den radikala reduktionen av försvaret under mellankrigsåren.)

Dävarande kulturministern Marita Ulvskog polemiserade i samma rapport mot den svenska kulturella gemenskapen i termer av "omänskliga konstruktioner" som hon ville "atomisera" och "lösa upp". Bevisligen har svensk kultur tidigare fungerat bra för det svenska samhället. Demokrati, dialog, solidaritet, antivaldkultur och stråvan efter jämställdhet utgör positiva kännetecken.

ENLIGT STATSRADET THAGE G Peterson (i Göteborgs-Posten den 4 juni 1998) drog Göran Persson i gång det stora informationsprojektet om Förtintelsen sedan en opinionsundersökning "visat att ungdomar är djupt okunniga om förtintelsen". Han menade vidare att främlingsfientligheten har ökat, nazisterna marscherar "öppet på våra gator". Peterson förtalade inte att forskarna bakom undersökningen talrika gånger har tagit avstånd från just det avsnitt som hävdar att ungdomar skulle vara djupt okunniga. Faktum är att större delen "okunniga" liksom de med rasistiska attityder återfinns bland utomeuropeiska ungdomar, vilka verkligen har föga med dagens gatunazism att skaffa.

Aktuellt är avslöjandet att svenska soldater slogs i Waffen-SS-divisionerna Wiking och Regemente Nordland under andra världskriget. Bosse Schön har gjort ut boken SVENSKARNA SOM KAMPAT FÖR HITLER, om frivilligsvenskar som stred i nämnda förband. Svenskar



En svensk riksdagsdelegation besökte förra året koncentrationslägret Sachsenhausen utanför Berlin. Bör vi, kollektivt, känna skuld för att svenskar tog väring i Waffen-SS under andra världskriget? Johan Järvenpää tycker inte det.

na går under benämningen "Det tigande-brödraskapet". I Aftonbladet (19 december) meddelade Schön att syftet med boken har varit tudelat, att visa en del av svensk historia "som inte är angelägen, men sanin, och som rimmar illa med ordet neutralitet. Jag har velat berätta om den okända historien, om Sveriges skuld. Vi är inte den gulligaste nationen i världen... Jag tror tyskarna är skuldtyngda och har tyckt det är skönt, att någon berättar om den svenska skulden."

AVSLÖJANDET ATT SVENSKAR enrullade sig i Waffen-SS är inte nytt. Det är känt sedan 60 år. Inte heller kan Sverige kollektivt lastas för att några hundra svenskar anmälde sig på de olagliga värningskontor som fanns, eftersom det enligt svensk lag var förbjudet att ta väring inom SS – vilket Schön också redovisar – bland annat för att staten ville förhålla sig just neutral.

Schöns logik innebär att enskilda individer, exempelvis den numera rikskände Jackie Arklöv, dömd för krigsförbrytelser efter att med andra svenskar illegalt ha deltagit i strider i forna Jugoslavien, har makt att skuldbelägga Sverige som nation. Vi skulle kollektivt vara skyldiga till att Arklöv gick med i ett kroatiskt förband. Inom parentes kan nämnas att ingen av de av Schön nämnda svensarna

har dömts för krigsförbrytelser under andra världskriget.

Boken kommer ut i januari, då 50 delegater från 50 länder kommer till Sverige för att diskutera projektet Levande historia, som främst berör Förtintelsen av sex miljoner judar. Schön tendentiöst: "Parallellt kommer detta upp. Vad ska Göran Persson säga då?"

Till sin vapendragare har Schön valt Tobias Hubinette, som tidigare har utmärkt sig för att driva det kollektiviserande skuldbelagandet in i absurdum:

"Att känna eller t o m tycka att den vita rasen är underlägsen på alla upptänkliga plan är naturligt med tanke på dess historia och nuvarande handlingar. Låt den vita rasens västerland gå under i blod och lidande", skrev han i det mångkulturella magasinet Creol (1/96):

FÖRFATTARNA, LIKSOM STORA delar av etablissemangen, syns inte ha reflekterat över att kollektivisering utgör rasismens fundament, den grund från vilken rasister generaliserar, skuldbelägger och drar alla invandrare över en kam. För att några har begått brott eller på andra sätt betett sig illa, eller helt enkelt råkar tillhöra en kategori med fel hudfärg, religion eller nationstillhörighet. Ett förhållningsätt som förhoppningsvis kan kasseras i början av detta nya århundrade.

JOHN JÄRVENPÄÄ

Aristokratiskt förnuft

En norsk skollärare, Eva Adamsen, skrev i en antologi en dikt om svenska män:

De är vackra
och saknar
sinne för humor
...
Tror alltjämt
att de tillhör den
härskande adelsklassen.

Hon citerades i Dagens Nyheter i går. I Svenskan menade Håkan Hagwall samtidigt på ledarsidan

att den norske ministern Fjærvoll ser ut att klara Tolia/Telenoraffären helskinnad, genom "svenskens" skamlöshet. Kark och Rosengren hade lovat normmännen mobiltelefonin, men norske experter varnade. Ett sådant löfte är inte bindande enligt svensk aktieböslagslag.

Normmännen medger det nationella intresset, svenskarna icke. Ett svenskt intresse är inte svenskt, det är förnuftigt. Så resonerar den som anser sig förmer.

KNUT CARLQVIST